

POSTANOWIENIE

Dnia 9 grudnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka

w sprawie z odwołania M.S.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Jaśle

o zwrot nienależnych świadczeń,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 9 grudnia 2025 r.,

na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w Rzeszowie

z dnia 24 kwietnia 2024 r., sygn. akt IV Ua 35/23,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Jaśle na rzecz M.S. kwotę 5400 zł (pięć tysięcy czterysta złotych) wraz z odsetkami wynikającymi z art. 98 § 1¹ kpc tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 20 czerwca 2023r., IV U 336/18 Sąd Rejonowy w Rzeszowie w pkt I zmienił zaskarżoną przez M.S. decyzję z dnia 11 czerwca 2018r. Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Jaśle w ten sposób, że stwierdził iż wnioskodawczyni nie jest zobowiązana do zwrotu zakwalifikowanych jako nienależnie pobrane świadczeń tj. zasiłku chorobowego z funduszu chorobowego

oraz zasiłku macierzyńskiego w łącznej kwocie 245.182 zł. W pkt II wyroku orzeczono kosztach postępowania.

Wyrokiem z dnia 24 kwietnia 2024 r., IV Ua 35/23 Sąd Okręgowy w Rzeszowie w pkt I. oddalił apelację organu rentowego; w pkt II. zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Jaśle na rzecz wnioskodawczynie M.S. kwotę 120 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

W skardze kasacyjnej organ rentowy zarzucił naruszenie art. 365 k.p.c. oraz art. 84 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2023 r., poz. 1230) w zw. z art. 66 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r. poz. 2780).

Przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący uzasadnił występowaniem przesłanki określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. ponieważ istnieje potrzeba wykładni przepisu art. 84 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2023 r., poz. 1230), wywołującego rozbieżności w orzecznictwie sądów. Skarżący wskazał, że w orzecznictwie sądów powszechnych ujawniły się rozbieżności w zakresie wykładni przepisu 84 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy systemowej, w zakresie oceny przesłanki żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia na skutek wprowadzenia w błąd organu rentowego, gdy w ramach innego wcześniej zakończonemu postępowania sądowego (w przedmiocie podlegania ubezpieczeniom społecznym, obniżenia zadeklarowanej podstawy wymiaru składek) przesądzone zostało, iż działania płatnika składek/ubezpieczonego miały charakter fikcyjny.

Wskazując na powyższe skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w Rzeszowie i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozstrzygnięcia, lub uchylenie wyżej wymienionego w wyroku i w tym zakresie rozstrzygnięcie sprawy co do istoty przez zmianę wyroku Sądu Rejonowego w Rzeszowie z 20 czerwca 2023 r., IV U 336/18 i oddalenie odwołania wnioskodawczynie od decyzji ZUS Oddział w Jaśle z dnia 11 czerwca 2018 r.;

przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawczyni wniosła o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania wobec faktu niespełnienia przesłanek określonych w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c., ewentualnie o oddalenie skargi kasacyjnej oraz w obu przypadkach o zasądzenie od organu rentowego na rzecz odwołującej kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna wywiedziona w niniejszej sprawie nie kwalifikuje się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Przypomnieć należy, że skarga kasacyjna nie jest (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia. Podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zatem zarzuty dotyczące ustalenie faktów lub oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.), a Sąd Najwyższy związany jest ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c., postanowienia Sądu Najwyższego: z 6 marca 2018 r., II UK 194/17, LEX nr 2488675; 27 kwietnia 2022 r., I USK 413/21, LEX nr 3431707; J. Paszkowski (w:) T. Szanciło (red.), Kodeks

postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1-45816. Tom I. Warszawa 2023, komentarz do art. 39813).

Wywiedziona w niniejszej sprawie skarga kasacyjna zawiera wniosek o przyjęcie jej do rozpoznania uzasadniony w ten sposób, że w sprawie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Należy w tym miejscu przypomnieć, że odwołanie się do przesłanki przedsądu, jaką jest potrzeba wykładni przepisów prawnych, budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, wymaga wykazania, że określony przepis prawa, mimo iż budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, LEX nr 424365 ; z 28 marca 2007 r., II CSK 84/07, LEX nr 315351 i z 9 września 2022 r., I CSK 1494/22, LEX nr 3417522). Stronę skarżącą obciąża obowiązek przedstawienia odrębnej i pogłębionej argumentacji prawnej, wskazującej na zaistnienie powołanej okoliczności uzasadniającej przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, zawierającej szczegółowy opis tego, na czym polegają poważne wątpliwości interpretacyjne (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 8 lipca 2009 r., I CSK 111/09, LEX nr 570112 i z 29 września 2022 r., I CSK 3496/22, LEX nr 3427326).

Powołanie się na przyczynę kasacyjną przewidzianą w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wykazania przez stronę skarżącą, że chodzi o wykładnię przepisów prawa, których treść i znaczenie nie zostały dostatecznie wyjaśnione w dotychczasowym orzecznictwie lub, że istnieje potrzeba zmiany ich dotychczasowej wykładni, podania, w drodze stosownego jurydycznego wyводу, na czym owe wątpliwości polegają, a także że mają one poważny oraz rzeczywisty charakter i ich rozstrzygnięcie wiąże się z rozpatrywaną sprawą i jest istotne z punktu widzenia wyniku postępowania oraz publicznoprawnych funkcji skargi kasacyjnej. Powyższemu strona skarżąca nie podołała.

Sąd Najwyższy zajmował się już wielokrotnie powoływanym przez skarżącego zagadnieniem i stanowisko prezentowane w orzecznictwie uznać należy za ugruntowane. W prawie ubezpieczeń społecznych "świadczenie nienależnie pobrane", to nie tylko "świadczenie nienależne" (obiektywnie, np. wypłacane bez podstawy prawnej), ale także "nienależnie pobrane", a więc pobrane przez osobę, której można przypisać określone cechy dotyczące stanu świadomości (woli) lub określone działania (zaniechania). Świadomość nienależności świadczenia może mieć źródło w pouczeniu udzielonym przez organ rentowy, co do okoliczności powodujących konieczność zwrotu świadczenia, bądź też może wynikać z zawinionego działania osoby, która spowodowała wypłatę świadczeń. Przyjmuje się, że świadomym wprowadzeniem w błąd jest umyślne działanie świadczeniobiorcy, które ma postać zamiaru bezpośredniego lub zamiaru ewentualnego. W rozumieniu art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, błąd stanowi następstwo świadomego działania pobierającego świadczenie, determinowanego wolą wywołania przekonania po stronie organu, że zostały spełnione warunki nabycia prawa do świadczenia lub świadczenia o określonej wysokości. Błąd ten wiąże się zawsze z pierwotną wadliwością rozstrzygnięć organu rentowego lub odwoławczego, z etapem ustalania prawa do świadczeń, a jego istotną cechą konstrukcyjną, odróżniającą od innych uchybień, jest istnienie fałszywego wyobrażenia organu o stanie uprawnień ubezpieczonego, wywołanego na skutek świadomego zachowania osoby pobierającej świadczenie. Nadto, jeżeli w trakcie pobierania świadczenia jest ono "należne", a okoliczności wyłączające prawo do niego, w konsekwencji również wiedza o tym świadczeniobiorcy, wystąpiły post factum, nie ma podstaw do uznania, że należności wypłacone podlegają zwrotowi - na podstawie art. 84 ust. 1 ustawy systemowej. Ocena, czy świadczenie zostało nienależnie pobrane, powinna zostać więc dokonana w odniesieniu do chwili wypłaty tego świadczenia, a nie z perspektywy okoliczności, które wystąpiły po zakończeniu jego wypłacania przez organ rentowy. Organ rentowy może domagać się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jedynie wówczas, gdy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę. Obowiązek zwrotu z art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy systemowej obciąża tylko osobę, która uzyskała świadczenia na podstawie nieprawdziwych zeznań lub dokumentów,

albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd instytucji ubezpieczeniowej. Świadomość nienależności świadczenia w takim przypadku ma wynikać z zawinionego działania osoby, która spowodowała wypłatę świadczeń. Przyjmuje się, że świadomym wprowadzeniem w błąd jest umyślne działanie świadczeniobiorcy, które ma postać zamiaru bezpośredniego lub zamiaru ewentualnego. Wzorzec normatywny zawarty w we wskazanym przepisie wymaga świadomego wprowadzenia w błąd, a więc zorientowany został na przeżycia psychiczne ubezpieczonego polegające, po pierwsze, na świadomości, że pobierane świadczenia są nienależne, a po drugie, że podjęte działania zmierzają do wprowadzenia w błąd organu rentowego. Bez kumulatywnego ziszczenia się tych dwóch przesłanek nie można twierdzić, że doszło do wypełnienia dyspozycji ustawy systemowej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2019 r., I UK 416/17, OSNP 2019 Nr 7, poz. 90).

Z ustaleń Sądu drugiej instancji wynika, że wnioskodawczyni w sposób usprawiedliwiony mogła pozostawać w przekonaniu, iż świadczenia jej wypłacane są zgodne z obowiązującymi przepisami, oraz że zachowuje do nich prawo w spornych okresach. Sąd Okręgowy podkreślił, że nie sposób wnioskodawczyni zarzucić posiadania świadomości, że podjęta przez nią aktywność zawodowa nie wypełnia warunków prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej stanowiącej tytuł do ubezpieczeń społecznych, o którym mowa w art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej.

Stanowisko organu zawarte w rozpoznawanej skardze nie tylko nie uzasadnia przyjęcia skargi do rozpoznania, ale wymaga jednoznacznej krytyki. Sąd Najwyższy przypomina bowiem, że konstrukcja prawna świadczenia nienależnie pobranego różni się od podobnej nieco konstrukcji bezpodstawnego wzbogacenia między innymi dlatego, aby osoba uprzednio rzeczywiście świadcząca pracę, mogła w okresie pozostawania w uzasadnionym błędzie co do przysługujących jej uprawnień, nie obawiać się, że w każdej chwili będzie musiała zwrócić pobierane świadczenie z systemu zabezpieczenia społecznego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 14 maja 2025 r., III USK 123/24, LEX nr 3863806).

Z powyższych przyczyn Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, a o kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i § 1¹ k.p.c.

[l.T.]

[a.ł.]